

• erlingr@vl.no
• tlf: 22 310 428

kronikk

Pål Ketil Botvar er forsker ved Stiftelsen Kirkeforskning og har doktorgrad på forholdet mellom religion og politikk. Sammen med kollega Ulla Schmidt er han medredaktør på boka *Religion i dagens Norge – sekularisering eller sakralisering?* som er under utgivelse.

KRUSIFIKSDOM

Rom for det religiøse?

Det er langt fra noe folkekrav at Norge skal følge Frankrikes og Belgias eksempel og aktivt utestenge religion.

I noen land er det aktuelt å innføre forbud mot visse typer religiøse uttrykk i offentligheten. Her i Norge er det ikke noe folkekrav om å stenge religionen inne i private rom. Selv blant dem som ikke ser på seg selv som religiøse er det få som støtter en forbudslinje.

Religiøse symboler er en gjenganger i norsk debatt. Den siste saken handlet om bruk av krusifikser i italienske skoler. Religiøse symboler i offentlig sammenheng er under press fra internasjonale domstoler. Kors og andre religiøse symboler i offentlige institusjoner provoserer noen. Enkelte europeiske land har innført forbud mot bestemte religiøse uttrykk, men også dette er juridisk problematisk.

De lærde strides om hva som er mest i tråd med de internasjonale menneskerettighetene. Skal de religiøses behov for å uttrykke sin religion ha forrang, eller skal man ta mest hensyn til ikke-religiøses ønske om å slippe å bli eksponert for religiøse symboler? Den tid er imidlertid forbi da religion kan avfeies som «en privatsak». I et pluralistisk og langt på vei globalisert samfunn er det ikke lenger mulig å holde religionen borte fra den offentlige scenen.

Offentlig religion. Nylig holdt den amerikanske religionsforskeren José Casanova foredrag ved Universitetet i Oslo. Han opererer med flere utgaver av det han kaller «offentlig religion». Statskirker utgjør én variant. Økonomisk støtte til religiøse samfunn en annen. Politiske partier med religiøs ideologi representerer en tredje. Det er galt å tro at religion og politikk ikke blandes sammen i Norge og andre europeiske land. Religion har lenge utgjort en integrert del av den offentlige politikken. Men for noen blir dette først synlig når nye religioner kommer på banen.

I og med at statskirkesystemet er i ferd med å mykes opp, må det utvikles en ny plattform for norsk religionspolitikk. Regjeringen har nedsatt et utvalg som skal se nærmere på saken, men det kan virke som om det hersker en viss berøringsangst overfor utfordringene som følger med et multikulturelt og religiøst

onspluralistisk samfunn.

I den akademiske diskusjon skilles det mellom ulike offentlige arenaer, slik som stat, politikk, massemedia og sivilsamfunn. I følge Casanova er offentlig religion uproblematisk så lenge den kommer til uttrykk på den sivile arenaen. Når religion møter det politiske nivået, er det fare for maktmisbruk den ene eller den andre veien. Likevel kan religion gi verdifulle bidrag til politikken. Et eksempel har vi når religiøse aktører tilfører den politiske debatten moralske argumenter som andre aktører vanskelig kan målbære.

Nyansert. Hvordan forholder nordmenn seg til religiøse uttrykk i offentligheten? Betrakter vi offentlig religion som sand i maskineriet eller et tilskudd til det norske demokratiet? Er holdningene preget av hvor vi selv står – politisk og religiøst? Temaet belyses i to nylig gjennomførte undersøkelser. Den ene i et bredt befolkningsutvalg (Religionsundersøkelsen) og den andre blant ungdom i Oslos videregående skoler (Culcom-prosjekt).

Dersom man spør folk om de mener religion og politikk bør blandes sammen får man sjelden positive svar. Men dersom man i stedet ber dem ta stilling til en konkret situasjon der religion opptrer i det offentlige rom, kommer det frem et

«Empiriske undersøkelser kan bidra til å dempe inntrykket av at ulike livssynsgrupper står steilt mot hverandre i synet på synlig religion»

mer nyansert syn. For eksempel er det et stort flertall som synes det er positivt at religiøse ledere opptrer i TV-debatter om aktuelle samfunnsprosjekt. Et flertall synes også at ytterliggende religiøse grupper skal få lov til å holde offentlige møter og utgi sine skrifter. Mer skeptiske blir svarene når temaet dreier seg om politikere som rådspør religiøse ledere

eller religiøse ledere som forsøker å påvirke politikernes beslutninger.

Religiøse symboler. José Casanova har rett i at religion er lettere å forholde seg til i sivilsamfunnet enn i den statlige sfære. Et flertall av befolkningen stiller seg for eksempel positive til at ansatte i helseinstitusjoner drevet av frivillige organisasjoner bærer religiøse klesplagg (turban, hijab, store kors eller kalott), mens rundt en tredel aksepterer religiøs bekledding blant helsepersonell og lærere i det offentlige. I Religionsundersøkelsen ble det spurt om man godtar bruk av religiøse symboler i fem samfunnsinstitusjoner – i Forsvaret og ulike typer skoler og helseinstitusjoner. Dette er samfunnsinstitusjoner som tradisjonelt har hatt en viss befattning med religion. Omtrent en tredel av befolkningen er skeptisk til bruk av religiøse symboler i de aktuelle tilfellene, mens de øvrige er enten ubestemte eller inntar en positiv holdning.

De som gir uttrykk for at de aksepterer religiøse symboler i offentligheten er samtidig de som er mest opptatt av prinsipper om tros-, tanke- og talefrihet. Det er i materialet en nær sammenheng mellom det å tillate religiøse symboler i det offentlige og det å gå inn for at alle tros- og livssynssamfunn skal ha like rettigheter. Dette bidrar til å forklare at det er Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkepartis velgere som er mest positive, mens Fremskrittspartiets velgere er mest imot.

Nærkontakt. Dersom vi tar for oss ulike befolkningsgrupper, finner vi den sterke støtten til religiøse symboler blant unge mellom 18 og 29 år, blant kvinner, blant høyt utdannede, blant religiøst aktive og blant mennesker bosatt i Osloområdet. De som selv har mest nærkontakt med det flerreligiøse Norge er mest positive til åpen bruk av religiøse symboler.

I undersøkelsen gjennomført blant ungdom i Oslo finner vi langt på vei likeartede tendenser blant kristne og muslimer. I begge gruppene er det et flertall som mener det er galt dersom religiøse ledere forsøker å påvirke politiske beslutninger direkte. Man er samtidig enige om at politikere ikke bør gripe inn i trossamfunnenes indre liv og at alle moralske spørsmål bør diskuteres åpent i skolen. I en multikulturell kontekst som Oslo ser det

ut til at ulike livssynsgrupper nærmer seg hverandre i synet på offentlig religion.

I forbindelse med debatten om bruk av krusifikser i italienske skoler diskuteres det om ikke-religiøse skal ha rett til å unngå å bli utsatt for religiøse symboler. I det multikulturelle Oslo er det imidlertid blant ungdom som kaller seg ikke-religiøse stor grad av åpenhet overfor religiøse uttrykk. Selv blant de som kaller seg ikke-

«I et pluralistisk og langt på vei globalisert samfunn er det ikke lenger mulig å holde religionen borte fra den offentlige scenen»

religiøse er det bare en tredel som støtter forslaget om å forby religiøse hodeplagg og andre synlige religiøse symboler blant lærere og elever. Blant de ikke-religiøse er det en like stor andel som synes det er problematisk når religiøse mennesker blir åpent latterliggjort, som det er blant kristne og muslimer.

Ikke folkekrav. Empiriske undersøkelser kan bidra til å dempe inntrykket av at ulike livssynsgrupper står steilt mot hverandre i synet på synlig religion. Både de religiøse og de som selv ikke har noe personlig forhold til religion, ser det problematiske i å stenge religion ute ved hjelp av forbud. Undersøkelsene vi har referert til viser at det langt fra er noe folkekrav at Norge skal følge Frankrikes og Belgias eksempel og aktivt utestenge religion. Norge har i flere sammenhenger gått den motsatte veien og utviklet all-religiøse rom hvor det er mulig å finne stillhet, be eller meditere, for eksempel på flyplasser, universiteter og i helseinstitusjoner. Dette viser at det er mulig å komme religiøse menneskers behov i møte uten at det dermed rammer ikke-religiøse.

Befolkningsundersøkelser viser at det er en klar sammenheng mellom generell toleranse overfor religiøse og etniske minoriteter og aksept av religiøse symboler i offentligheten. En økende bevissthet om at religiøse uttrykk i den offentlige sfæren henger sammen med hvordan vi håndterer grunnleggende menneskerettigheter, kan se ut til å være en positiv konsekvens av de siste års intense debatter knyttet til religionens tilbakekomst på den offentlige arena.